

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑΙ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΕΙΣ

Υπό τοῦ κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Β. ΔΕΡΤΙΛΗ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Κατὰ τὸ ἔτος 1936 ἐδημοσίευσον εἰς τὸ Παρίσι, εἰς τὴν Γαλλικὴν, ἔργασίαν μου ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ χρέος ἐκ τῆς Ἑλληνοβουλγαρικῆς μεταναστεύσεως καὶ αἱ ἐπανορθώσεις», ἣτις καὶ συντόμως ἐξηγητλήθη. Ἡ ἔργασία αὕτη διαπραγματεύεται τὰ δημοσιονομικὰ προβλήματα μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, ἅτινα προέκυψαν ἐκ τῆς Συνθήκης Εἰρήνης, ἣτις ὑπεγράφη εἰς Νεϊγὺ κατὰ τὸ ἔτος 1919 μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας καὶ ἐκ τῆς Συμβάσεως περὶ ἐκουσίας ἀνταλλαγῆς Ἑλληνοβουλγαρικῶν πληθυσμῶν, ἣτις κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ ἀρθροῦ 56 τῆς προμνησθείσης Συνθήκης ὑπεγράφη μεταξὺ τῶν δύο ὁμόρων Κρατῶν κατὰ τὴν 14/27 Νοεμβρίου 1919. Καίτοι ἔκτοτε ὁμως παρήλθον 45 ἔτη, ἐν τούτοις τὸ θέμα τῆς ἔργασίας μου διετήρησε τὴν ἐπικαιριότητα αὐτοῦ.

Ὡς γνωστὸν πράγματι καὶ εἰς τὰς διεξαγομένας διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν δύο ὁμόρων Κρατῶν τὸ πρόβλημα ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον εἶναι κατ' ἐξοχὴν φλέγον, καταστὰν ὁμως περισσότερον περίπλοκον ἐκ τῶν διατάξεων τῆς Συνθήκης Εἰρήνης τῶν Παρισίων τῆς 10ης Φεβρουαρίου 1947, διότι κατὰ τὸ ἀρθρον 21 τῆς προμνησθείσης Συνθήκης Εἰρήνης τῶν Παρισίων ἐπιβάλλεται ὑποχρέωσις εἰς τὴν προμνησθεῖσαν ὁμορον χώραν πληρωμῆς ἐπανορθώσεων ποσοῦ 45 ἑκατ. δολλαρίων πρὸς τὴν Ἑλλάδα εἰς 8 ἐτησίαις δόσεις, οὐχὶ ὁμως εἰς χρῆμα, ἀλλ' εἰς εἶδος, προϊόντα τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας ἢ εἰς ἔργασίαν ἐκ μέρους τῆς Βουλγαρίας.

Δὲν μοῦ εἶναι εὐχάριστον νὰ διαπραγματεύομαι θέματα, τὰ ὁποῖα χωρίζουν τοὺς δύο ὁμούς λαούς. Κατὰ τὸ παρελθὸν μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκτιμῆσω πολλοὺς Βουλγάρους ἐπιστήμονας, τινὲς τῶν ὁποίων διετέλεσαν καὶ Ἄνωτατοι Ὑπάλληλοι τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, ὡς π.χ. τὸν Ν. Τσακάλωφ, προπολεμικῶς Γενικὸν Διευθυντὴν τοῦ Δημοσίου Χρέους. Εἶχον ἐπίσης, νεαρὸς ὕφηγητῆς, βαθὺν σεβασμὸν πρὸς τὸν τότε σοφὸν Καθηγητὴν τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σόφιας Δαναϊλώφ, ἔχοντα τότε κύρος ἐν Βουλγαρίᾳ, ὡς ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος Ἀνδρεάδης ἐν Ἑλλάδι.

Ἦδη τρέφω ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν, ὡς π.χ. πρὸς τοὺς ὁμοτέχνους μου, τὸν καθηγητὴν τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Σόφιας κ. Α. Α. Αργυελον καὶ τὸν καθηγητὴν τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας κ. Μ. Ρουσσενον. Δὲν λημονῶ ἀκόμη, ὅτι ἔργασία μου εἰς τὴν Γαλλικὴν, δημοσιευθεῖσα κατὰ τὸ 1936, ὅτε ἤμην ὕφηγητῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὑπῆρξε

ἀντικείμενον ἀναλύσεως εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Ἑταιρείαν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας κατὰ μῆνα Ἰούνιον 1936, εἰς τὸ Περιοδικὸν τῆς ὁποίας καὶ ἐδημοσιεύθη. Ἐκ πλείστων λόγων οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ἔχουν ὑποστῆ καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀειμνήστου Ἀλεξάνδρου Παπαναστασίου, πρόσκεινται πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς εἰλικρινοῦς συνεργασίας καὶ μὲ τοὺς ὁμοτέχνους των τοῦ ὁμόρου Κράτους. Ἀναφέρω ἀνωτέρω μόνον ὀλίγα ὀνόματα. Ἐπιθυμοῦμεν λοιπὸν νὰ λησμονήσωμεν τὸ παρελθόν, ἂν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁμως παρασκευάζεται ἐν μέλλον *καλύτερον* καὶ *ἀσφαλές* διὰ τὴν *κοινὴν* εὐημερίαν τῶν δύο ὁμῶρων λαῶν, διότι ἡ ἀβειβαιότης βαρύνει τὰς σχέσεις τῶν Κρατῶν, ὅταν ἰδίως, ὡς ἡ Ἑλλάς, ἔδοκίμασαν τὴν φρίκην τῶν διωγμῶν καὶ τὰς καταστροφὰς δύο προσφάτων πολέμων, ἐνῶ ἀντιθέτως ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπέστη τι τὸ ἔδαφος καὶ ὁ πληθυσμὸς τοῦ ὁμόρου Κράτους.

Τὸ ἀκανθῶδες πρόβλημα

Ἄλλ' εἶναι ὅπωςδήποτε χρήσιμον εἰς συντόμους γραμμάς νὰ θίξωμεν τὸ ἀκανθῶδες πρόβλημα τῶν Ἐπανορθώσεων καὶ τὸ χρέος ἐκ τῆς ἔκουσίας ἀνταλλαγῆς τῶν Ἑλληνοβουλγαρικῶν πληθυσμῶν, διότι τοῦτο βαρύνει τὰς σχέσεις τῶν δύο ὁμῶρων λαῶν. Ὡς γράφομεν ἀνωτέρω πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ προβλήματος τούτου εἰς τὴν Συνθήκην Εἰρήνης τοῦ Νεϊγῦ τοῦ ἔτους 1919, κυρίως δὲ εἰς τὴν προμνησθεῖσαν Σύμβασιν τῆς 14/27 Νοεμβρίου 1919 περὶ ἔκουσίας ἀνταλλαγῆς Ἑλληνοβουλγαρικῶν πληθυσμῶν.

Καὶ πρῶτον τὸ ποσὸν τῶν εἰς βάρος τῆς Βουλγαρίας Ἐπανορθώσεων κατὰ τὸ ἄρθρον 121 τῆς Συνθήκης Εἰρήνης τοῦ Νεϊγῦ ὠρίζετο εἰς 2250 ἑκατ. φράγκα χρυσᾶ. Κατὰ τὴν Διάσκεψιν τοῦ Σπαῖ τῆς 16 Ἰουλίου 1920 τὸ ποσοστὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὠρίζετο εἰς τὸ 12,7 % τοῦ ποσοῦ τούτου. Τὸ χρέος τοῦτο τῶν Ἐπανορθώσεων, συμφώνως πρὸς τὸ Πρωτόκολλον τῆς 21ης Μαρτίου 1923 διηρέθη εἰς δύο τμήματα, ἐν τμήμα Α', ἀξίας 550 ἑκατ. φράγκων χρυσῶν πρὸς 5 % ἐτησίως, καταβλητέον εἰς 60 ἐτησίας δόσεις καὶ ἐν τμήμα Β', ἀξίας 1.700 ἑκατ. φράγκων χρυσῶν, μεταφερόμενον ἄνευ τόκων, μέχρι τῆς 1ης Ἀπριλίου 1953. Τὸ ἀρχικὸν τοῦτο καθεστῶς τῶν Βουλγαρικῶν Ἐπανορθώσεων ἐπηρεάζετο ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐτησίας πληρωμάς, κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη, τροποποιεῖται δὲ εἰς τὰς Διασκέψεις ἐπὶ τῶν Ἐπανορθώσεων, αἵτινες λαβοῦσαι χώραν εἰς Χάγην κατὰ τὸ 1929 ἀφεώρων κυρίως Γερμανικὰς Ἐπανορθώσεις, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐν Παρισίοις, αἵτινες ἀφεώρων κυρίως τὰς Βουλγαρικὰς Ἐπανορθώσεις καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐν Χάγη κατὰ τὸ ἔτος 1930. Κατὰ τὴν Διάσκεψιν ταύτην μεταξύ ἄλλων κατηγορήθη τὸ Β' τμήμα τοῦ χρέους τῶν Ἐπανορθώσεων, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται ἀνωτέρω λόγος, ηὐξήθη ὁμως τὸ ποσοστὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ 12,7 % εἰς 76,73 %, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ποσὸν τῶν 550 ἑκατ. φρ. χρυσῶν τοῦ Α' τμήματος τῶν Ἐπανορθώσεων περὶ τοῦ ὁποίου ἀνωτέρω γίνεται λόγος, διὰ τῆς μειώσεως τῶν ποσοστῶν κυρίως ὑπὲρ τῶν Κρατῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Τὸ τμήμα τοῦτο κατέστη χρέος ἄνευ ὄρων, δηλαδή δὲν ἐπετρέπετο ἡ ἀναθέωρησις ἢ ἡ μείωσις τούτου, χωρὶς ὁμως νὰ ἀποκλείεται ἡ μεταφορὰ δι' ἐπόμενον ἔτος ἐτησίας δόσεως Ἐπανορθώσεων, ἕξτα-

ζομένης τῆς περιπτώσεως ἀδυναμίας μεταφορᾶς συναλλάγματος πρὸς ἔγκαιρον καταβολὴν τμήματος ἑτησίας δόσεως Ἐπανορθώσεων, διότι φλέγον θέμα εἶχε καταστῆ ἡ ἰκανότης μεταφορᾶς συναλλάγματος πρὸς πληρωμὴν Ἐπανορθώσεων. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπεκταθῶμεν διὰ μακρῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Ἐπανορθώσεων τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Σημειοῦμεν ὅμως ὅτι χάρις εἰς τὰς προσπάθειάς τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου ἡ Διάσκεψις τῆς Χάγης τοῦ 1930 ἔδωσε δικαίαν λύσιν.

Ἐπῆλθεν ὅμως ἡ ἀναστολὴ δι' ἓν ἔτος Ἰούnius 1931 — Ἰούλιος 1932 τῆς πληρωμῆς τῶν Διακρατικῶν Χρεῶν κατὰ τὸ 1931 κατόπιν τῆς περιφήμου Προτάσεως τοῦ τότε Προέδρου τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς Χοῦβερ, ἣτις ἐνεφάνισε περισσότερον ὄξυ πρόβλημα περὶ τὸ χρέος τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἐκ τῶν ἀποζημιώσεων, πρὸς τοὺς ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἔκουσίως μεταναστεύοντας Βουλγάρους πρὸς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ χρέους τούτου ὡς διακυβερνητικοῦ χρέους. Κατὰ τὸν θεσπισθέντα μηχανισμόν τῶν ἀποζημιώσεων ὠρίζετο συμψηφισμὸς ἀμοιβαίως τῶν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος καταβλητέων ἀποζημιώσεων πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας καταβαλλομένας ἀποζημιώσεις πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἔκουσίως μεταναστεύοντας ἐκ Βουλγαρίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι καὶ τὰ δύο ὄμορα Κράτη δι' ὁμολογιῶν ἐσωτερικοῦ δανείου, ἐκδοθέντος ὑπὸ ἐκάστου ἐξ αὐτῶν ἐπλήρωνον τὴν πρὸς τοὺς ὑπηκόους των ἀποζημιώσιν διὰ τὰ ἐγκαταλειπόμενα κινητὰ ἢ ἀκίνητα συνεπεία τῆς μεταναστεύσεώς των.

Ἡ ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν

Ἡ ἀρχικὴ ρύθμισις τῶν καταβλητέων ἀποζημιώσεων ἐγένετο διὰ τῆς προμνησθείσης Συμβάσεως τῆς 14)17 Νοεμβρίου 1919 κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ ἄρθρου 56 παρ. 2 τῆς Συνθήκης Εἰρήνης τοῦ Νεϊγύ. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν μεταγενεστέραν Σύμβασιν τῆς Λωζάννης τοῦ ἔτους 1923, περὶ ὑποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς Ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν, ἡ Σύμβασις τοῦ Νεϊγύ θεσπίζει τὴν ἔκουσίαν μετανάστευσιν τῶν Ἑλληνοβουλγαρικῶν πληθυσμῶν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρως μεταφορᾶς τῆς κινητῆς περιουσίας των ἀνευ βάρους καὶ τελῶν, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα τῆς πλήρους ἀποζημιώσεως τῶν μετναστῶν διὰ τὴν ἐγκαταλειπομένην ἀκίνητον περιουσίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἀξία θὰ ἐξετιμᾶτο ὑπὸ Συνεργείων τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς Ἀνταλλαγῶν, ἣτις ἐπεφορτίσθη διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς προμνησθείσης Συμβάσεως ἀνταλλαγῆς.

Ἡ ἐν λόγῳ Σύμβασις περὶ ἀνταλλαγῆς ἀνέτρεχε καὶ εἰς τὸ παρελθόν, περιλαβοῦσα καὶ τὰ πρόσωπα, ἅτινα εἶχον μεταναστεύσει μεταξὺ τῆς 18ης Δεκεμβρίου 1900 ἕως 18ης Δεκεμβρίου 1920.

Ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ Ἀνταλλαγῆς Πληθυσμῶν ἤρχισε τὴν ἐργασίαν της ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1920. Δὲν εἶναι εὐχερὲς εἰς τὰ περιορισμένα ὅρια τοῦ ἄρθρου τούτου νὰ ἐκθέσωμεν τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἀντιμετώπισε. Περι-οριζόμεθα λοιπὸν νὰ θίξωμεν ὠρισμένα σημεῖα τῶν δυσχερειῶν κατὰ τὴν ἐκτέ-λεσιν τῆς Συμβάσεως ἀνταλλαγῆς. Καὶ πρῶτον δυσχέρεια προέκυψε ὡς ἐκ τοῦ διαφόρου τρόπου ἀποσβέσεως τῶν δύο δανείων πρὸς 6 % τοῦ ἔτους 1923

καὶ τῶν τιμῶν τῶν ὁμολογιῶν, αἵτινες ἦσαν ἀνώτεροι τοῦ Ἑλληνικοῦ δανείου 6 % 1923, διότι, ὡς γράφομεν ἀνωτέρω, ἐκάστη τῶν δύο ἐν λόγῳ Κυβερνήσεων διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ἀποζημιώσεων ἐξέδωσεν ὁμολογιακὸν δάνειον πρὸς πληρωμὴν δι' ὁμολογιῶν ποσοστοῦ 90 % τῆς καταβλητέας ἀποζημιώσεως εἰς ἕκαστον πρόσωπον, ὑπαχθὲν εἰς τὴν μετανάστευσιν. Δυσχέρεια ἐπίσης προέκυψαν λόγῳ τῆς ἀναδρομικῆς ἐφαρμογῆς τῆς περὶ ἀνταλλαγῆς Συμβάσεως καὶ τοῦ περιφήμου προβλήματος τοῦ σχετικοῦ μὲ τὴν ἐκτίμησιν τῶν περιουσιῶν τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων ἐν Βουλγαρίᾳ.

Ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἀφήνετο πιστωτικὸν ὑπόλοιπον — τὸ χρέος δηλαδὴ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἐκ τῆς μεγαλύτερας ἀξίας τῶν εἰς ἀκίνητα περιουσιακῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα κατέλιπον οἱ ἐξ Ἑλλάδος μεταναστεύσαντες πρὸς τὴν Βουλγαρίαν — ἐπέτυχε χωρὶς ἄλλωστε τὴν ἀντίρρησην τῆς Ἑλλάδος νὰ ὑπαχθῆ ἢ ἐκτέλεσις τῆς Συμβάσεως ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ εἰδικώτερον τῆς μονίμου ἐπιτροπῆς αὐτῆς, γνωστῆς ὑπὸ τὴν ὄνομασίαν Δημοσιονομικῆ Ἐπιτροπῆ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς συνεδριάσεις αὐτῆς εἶχε πρὸς συζήτησιν καὶ τὰς ἀμφισβητήσεις τῶν δύο Κυβερνήσεων περὶ τὸ φλέγον τοῦτο θέμα τῆς Συμβάσεως ἀνταλλαγῆς.

Ἐν ἐκ τῶν μᾶλλον φλεγόντων θεμάτων τῆς ἀνταλλαγῆς ὑπῆρξε καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἀνωτέρω χρέους ὡς διακρατικοῦ, ὡς ἐδέχετο ἢ Ἑλλάς ἢ μὴ διακρατικοῦ ὡς ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ἐδέχετο.

Εἶναι ὅμως βέβαιοι, ὅτι οὐχὶ μόνον κατὰ τὴν ἀρχικὴν Σύμβασιν, ἀλλὰ καὶ μεταγενεστέρως κατὰ τὸ Σχέδιον Πληρωμῶν τοῦ ἔτους 1922, τὸ ἐν λόγῳ χρέος κατέστη διακρατικόν, δηλαδὴ χρέος τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ Βουλγαρικὸν κράτος καὶ οὐχὶ πρὸς τοὺς ὑπηκόους του, μετανάστας ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Σαφέστερον διευκρινίζεται ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ χρέους τούτου ὡς Διακρατικοῦ Χρέους μετὰ τὴν Σύμβασιν τοῦ ἔτους 1927 — γνωστὴν ὑπὸ τὴν ὄνομασίαν Σύμβασις Καφαντάρη — Μολλώφ.

Αἱ δύο προμνησθεῖσαι Διεθνεῖς Πράξεις, δηλαδὴ τὸ Σχέδιον Πληρωμῶν, ὡς καὶ Σύμβασις Καφαντάρη — Μολλώφ, κυρωθεῖσαι ὑπὸ τῶν Κοινοβουλίων τῶν δύο ἐνδιαφερομένων Κρατῶν, κατέστησαν ἐσωτερικὸν δίκαιον τῶν Κρατῶν τούτων. Ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν δύο τούτων Διεθνῶν Πράξεων σαφῶς προκύπτει, ὅτι αἱ δύο Κυβερνήσεις ὑποκαθίσταντο καὶ εἰς τὰς σχέσεις τῶν μεταναστῶν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σαφῆς εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἐν λόγῳ χρέους ὡς διακυβερνητικοῦ ἢ διακρατικοῦ.

Ἡ περὶ τὸ θέμα τοῦτο ἀμφισβήτησις κατέστη κατ' ἐξοχὴν ἀκανθῶδης κατὰ Ἰούνιον 1931, ὅταν κατόπιν τῆς περιφήμου προτάσεως τοῦ Ἀμερικανοῦ Προέδρου Χούβερ περὶ ἀναστολῆς ἐπὶ ἓν ἔτος (Ἰούλιος 1931 — Ἰούνιος 1932) τῶν δόσεων τῶν Διακρατικῶν Χρεῶν ἐτέθη ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὸ θέμα τοῦ συνδέσμου τῶν Βουλγαρικῶν Ἐπανορθώσεων μὲ τὸ ἐν λόγῳ Διακρατικὸν Χρέος τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ Βουλγαρικὸν Κράτος, τὸ ὁποῖον ἐνῶ ἤρνεῖτο τὴν καταβολὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα Ἐπανορθώσεων, ἐπεζή-

τει συνάμα τὴν πληρωμὴν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος τῆς ἐτησίας δόσεως τοῦ ἐν λόγῳ χρέους πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

Τὸ ποσὸν τῆς διαφορᾶς

Ἄλλὰ ὡς προσδιορίσωμεν εἰς ποῖον ποσὸν συνίστατο ἡ μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν διαφορὰ, ἐφ' ὅσον ἡ Ἑλλὰς ἀπεδέχετο τὴν ἐπὶ ἐν ἔτος ἐφαρμογὴν τῆς ἐν λόγῳ προτάσεως τοῦ τότε Ἀμερικανοῦ Προέδρου Χοῦβερ ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐναντι τῆς Βουλγαρίας κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Συμβάσεως Καφαντάρη — Μολλώφ, ἥτις καὶ ἡ ὑποχρέωσις αὕτη τῆς Ἑλλάδος συνίστα ἀσφαλῶς διακρατικὸν χρέος πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, χωρὶς ἀκόμη νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ πρότασις Χοῦβερ ἀπετέλει *πρακτικὴν* λύσιν καὶ οὐχὶ ἐν προκειμένῳ *νομικὴν* δέσμευσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπὶ τῇ βάσει στοιχείων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνεπίδεκτα ἀμφισβητήσεως ἐκ μέρους τοῦ ὁμόρου Κράτους, κατὰ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκτίμησιν, τὴν γενομένην ὑπὸ τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς Ἀνταλλαγῆς τῶν Ἑλληνοβουλγαρικῶν πληθυσμῶν, τὸ ὑπόλοιπον εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος χρέος πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς Συμβάσεως Καφαντάρη — Μολλώφ *τελικῶς* ἀντιπροσωπεύει 1.055 ἑκατ. λέβα, ἡ ἐτησία ὑπηρεσία τοῦ ὁποίου κατ' ἀνώτατον ὄριον ἀνῆρχετο εἰς 3.400.000 μάρκα χρυσᾶ ἐτησίως, μειουμένη κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη, ὑπολογιζομένη ὁμως κατὰ τὸ ἔτος 1931 - 32 (ἔτος Χοῦβερ) εἰς 379.400 μάρκα χρυσᾶ.

Ἀντιθέτως, παρέχομεν ἀνωτέρω τὰ στοιχεῖα τοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα χρέους τῆς Βουλγαρίας ἐκ τῶν Ἐπανορθώσεων, ὅπερ συνιστᾷ ποσοστὸν 76,73 % ἐπὶ τοῦ Α' τμήματος τῶν Βουλγαρικῶν Ἐπανορθώσεων, ἀνερχομένου εἰς 550 ἑκατ. φράγκα χρυσᾶ. Ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον πραγματοποιηθῆ περιωρισμένοι ἐτήσιαι καταβολαί, ἡ ἐτησία ἐπιβάρυνσις τῆς Βουλγαρίας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1931 - 32 (ἔτος Χοῦβερ) ἦτο 6.215.217 μάρκα χρυσᾶ μὲ προοπτικὴν αὐξήσεως κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη εἰς 7.778.379 μάρκα χρυσᾶ, χωρὶς νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἀκόμη ἡ ὑποχρέωσις τῆς Βουλγαρίας πρὸς πληρωμὴν ποσοῦ 4.265.000 ἑκατ. μάρκων χρυσῶν ἐκ τοῦ χρέους αὐτῆς, ὅπερ προκύπτει ἐκ τῆς διαιτησίας *Winarin* μὴ περιλαμβανομένου εἰς τὰς Ἐπανορθώσεις καὶ ἀφορῶντος ἐκτίμησιν τῶν ζημιῶν, τὰς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας ὑπέστη ὑπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ κατὰ τὴν περίοδον τῆς οὐδετερότητος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν Α' Εὐρωπαϊκὸν Πόλεμον.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν ὑποχρεώσεων, αἵτινες προσδιορίζονται ἀνωτέρω, ὅσον ἀφορᾷ μόνον τὴν ἐτησίαν ἐπιβάρυνσιν διὰ τὰ δύο Κράτη ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ὑποχρεώσεων τῶν κατὰ τὸ ἔτος Χοῦβερ, προκύπτει ἡ μεγάλη ζημία, τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς ὑφίστατο κατὰ τὸ ἔτος Χοῦβερ ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ὁμόρου Κράτους, ἐφ' ὅσον ἐγένετο ἀποδεκτὴ, ὅτι ἐπεξετείνετο ἡ πρότασις Χοῦβερ εἰς τὰ μεταξὺ αὐτῶν ὑφιστάμενα ἐν λόγῳ διακρατικὰ χρέη. Πράγματι, ἡ ζημία τῆς Ἑλλάδος ἀνῆρχετο εἰς (6.215.217 - 379.400) 2.420.817 μάρκα χρυσᾶ, ἐνῶ γενομένης δεκτῆς τῆς ἀπόψεως τῆς Βουλγαρίας θὰ εἶχεν αὕτη κέρδος ἴσον πρὸς (6.215.217 + 3.794.400) 10.009.617 μάρκα χρυσᾶ.

Παρά ταῦτα ἡ Βουλγαρική Κυβέρνησις προσέφυγεν εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἵνα τοῦτο δικαιώσῃ αὐτὴν ὅσον ἀφορᾷ τὴν μὴ ἀναστολὴν τῆς ἀπαιτήσεώς της ἐκ τῆς Συμβάσεως Καφαντάρη - Μολλώφ, ὑπολογιζομένης κατὰ τὸ ἔτος 1931 - 32 ἐπακριβῶς εἰς 3.794.000 μάρκα χρυσᾶ ἔναντι μὴ πληρωτέας ὀφειλομένης ἐτησίας δόσεως ἐπανορθώσεων ἐξ 6.215.217 μάρκων χρυσῶν, ὡς ἀνωτέρω ἐκθέτομεν, ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἀποδέχεται τὴν ἀναστολὴν τῆς δόσεως τῶν Ἐπανορθώσεων, ἐφ' ὅσον ἀνεστέλλετο καὶ ἡ δόσις αὐτῆς ἐκ τοῦ χρέους τῆς Συμβάσεως Καφαντάρη - Μολλώφ.

Δραματικὴ πρᾶγματι καὶ πεισματώδης, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος, ὑπῆρξεν ἡ τῆς θέσεως τῆς Βουλγαρίας ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὑποστήριξις ὑπὸ τοῦ τότε Βουλγάρου Πρωθυπουργοῦ Μαλλίνωφ, τὴν ὁποίαν λίαν εὐστόχως καὶ ἐπιτυχῶς ἀπέκρουσεν ὁ τότε Ἑλληὴν Πρωθυπουργὸς Ἐλευθ. Βενιζέλος. Ἐν συνεχείᾳ ὁμως ἡ διαφορὰ αὕτη ἤχθη ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας ἐνώπιον τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης. Ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης, ὅπου ὁ Νικόλαος Πολίτης εὐστόχως ὑπεστήριξε τὴν Ἑλληνικὴν ἄποψιν, δὲν εὔρεν ἔρεισμα ἢ προσπάθεια τῆς Βουλγαρίας, τὴν ἄποψιν τῆς ὁποίας τότε ὑπεστήριξεν ὁ Θεοδῶρος, ὅστις διαπρεπῆς ὢν καὶ οὗτος νομομαθὴς οὐδὲν παρέλειψεν ὑπὲρ τῆς θέσεως τῆς Βουλγαρίας.

Συνωψίσασμεν εἰς συντόμους γραμμὰς τόσον σημεία μόνον τῶν πολλὰ πλῶν φάσεων τῶν Βουλγαρικῶν Ἐπανορθώσεων, ὅσον καὶ τῶν συνεχῶν διαμαχῶν καὶ προστριβῶν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς Συμβάσεως Καφαντάρη - Μολλώφ, ἧτις διεμόρφωσεν τὸ χρέος τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς Ἑλληνοβουλγαρικῶν πληθυσμῶν.

Ἡ Ἑλλάς δὲν ἐπέδιωξε νὰ ἀντλήσῃ ὄφελος ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν δύο ἐν λόγῳ Διεθνῶν Πράξεων εἰς βάρος τοῦ ὁμόρου Κράτους, ὅπερ ἀντιθέτως ὁμως ἐπέδιωξε νὰ αὐξήσῃ τὰ ὀφέλη αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν Διεθνῶν τούτων Πράξεων εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων

Ἄς παρίδωμεν ἤδη τὰς δύο ἐν λόγῳ Διεθνεῖς Πράξεις, αἵτινες καὶ αἱ δύο πηγάζουν ἀπὸ τὴν Συνθήκην Εἰρήνης τοῦ Νειγύ. Ἐπιβάλλεται ὁμως νὰ σεβασθῶμεν τὴν Συνθήκην Εἰρήνης τῶν Παρισίων τῆς 10ης Φεβρουαρίου 1947, ἐκ τοῦ 21 ἄρθρου τῆς ὁποίας ἀπορρέει ἡ νέα ὑποχρέωσις τοῦ ὁμόρου Κράτους πρὸς καταβολὴν Ἐπανορθώσεων ποσοῦ 45 ἑκατ. δολλαρίων ἐντὸς 8 ἐτῶν καὶ εἰς εἶδος, προϊόντα τῆς βιομηχανίας καὶ γεωργίας τῆς βουλγαρικῆς οἰκονομίας.

Δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ παρέμβωμεν ἤδη εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν διαπραγματεύσεων τῆς Σόφιας, διότι γνωρίζομεν, ὅτι καὶ ἡ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Γεωργίου Παπανδρέου Κυβέρνησις πλήρως ἐπαγρυπνεῖ ἐπὶ τῶν δικαίων τῆς Ἑλλάδος. Φρονοῦμεν, ὁμως, ὅτι ὁ σεβασμὸς τῶν διατάξεων τῆς Συνθήκης Εἰρήνης τῶν Παρισίων τοῦ ἔτους 1947 ὑπὸ τοῦ γειτονικοῦ Κράτους θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐνισχύσῃ τὴν προσέγγισιν τῶν δύο ὁμόρων λαῶν. Πράγματι, ὁ σεβασμὸς τῶν Διεθνῶν Πράξεων ἐπιβάλλεται περισσότερον, ὅταν ἀναφέρεται

εις σχέσεις κρατῶν, αἱ ὁποῖαι οὐχὶ ἄπαξ κατὰ τὸ παρελθόν διαταράχθησαν καὶ ἐκίνησαν τὴν δυσπιστίαν καὶ ἐνεφύσησαν ἀντιπάθειαν καὶ ἔχθραν μεταξύ τῶν λαῶν αὐτῶν. Ἐὰν ἀποστρέψωμεν λοιπὸν τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὸ θλιβερὸν παρελθόν, διότι τὸ συναίσθημα τοῦ μίσους εἶναι πάντοτε κακὸς σύμβουλος τῶν λαῶν.

Ἐὰν ἐνισχύσωμεν τὴν ἀμοιβαίαν ἐμπιστοσύνην διὰ τοῦ σεβασμοῦ τῶν Διεθνῶν Πράξεων, αἵτινες προσφάτως ἐδέσμευσαν τοὺς δύο ὁμόρους λαούς, ἐφ' ὅσον πράγματι ποθοῦμεν τὴν συνεργασίαν πρὸς διασφάλισιν τῆς κοινῆς εὐημερίας τῶν δύο γειτονικῶν λαῶν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γερμανία, ἀπέδωσαν προσοχὴν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἀναλόγων ὑποχρεώσεων αὐτῶν. Καὶ τὸ γεγονός τοῦτο συνέτεινεν εἰς τὴν σύσφιγξιν τῶν σχέσεων αὐτῶν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐννοεῖται δὲ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἀναλογία, ὅτι ἡ πείρα τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ ἰδίως ἡ ἐκ τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου, ὠδήγησε τοὺς Συντάκτας τῆς Συνθήκης Εἰρήνης τῶν Παρισίων τοῦ ἔτους 1947 εἰς τὸ νὰ προσδιορίσουν οὐχὶ ἐπαχθῆ ἢ ἄδικα βάρη ὑπὸ μορφὴν Ἐπανορθώσεων, ἐπὶ πλεόν δὲ καὶ εἰς τὸ νὰ ἐπιβληθῆσιν τὴν καταβολὴν αὐτῶν χωρὶς διαταραχὴν τῆς οἰκονομίας των. Διὰ τοῦτο ἡ ἀπροθυμία ἐν προκειμένῳ τῆς γειτονικῆς χώρας πρὸς τήρησιν ὑποχρεώσεων, αἵτινες ἀποκαθιστοῦν οὐχὶ πλήρως τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ὑπέστη ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ ἡ οἰκονομία τῆς Ἑλλάδος, δὲν εὐνοεῖ τὴν διαμόρφωσιν κλίματος, ἐνθαρρύνοντος τὴν προσέγγισιν τῶν δύο ὁμόρων κρατῶν, οὐδὲ ἐνισχύει τὴν ἡμερίαν εἰς τὰς μεταξύ τῶν δύο ὁμόρων κρατῶν σχέσεις.